

*Bibiana - medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, Bratislava
IV. výstava z cyklu výstav o slovenských súčasných výtvarných umelcoch*

„Obyčajné zázraky“

(Fero Lipták)

Autorky: Andrea Štefančíková, Zdenka Pašuthová

Dramaturgia: Eva Čárska

Spolupráca: František Lipták, Ondro Spišák, Martin Šulík, Dušan Dušek

december 2005

úvod

Výstava s pracovným názvom „Obyčajné zázraky“ je štvrtou z cyklu výstav, ktoré návštevníkom približujú súčasných slovenských výtvarníkov. Cieľom výstav je predstaviť nielen osobnosti slovenského výtvarného života, ale súčasne ponúknuť pohľad na rôzne techniky a spôsoby tvorby, zobrazovania i vnímania. Popri tom je však rovnako dôležitá výstavami vytvoriť možnosť nahliadnuť do rozličných myšlienkových aspektov a prístupov k tvorbe, a tak viesť návštevníkov bližšie k „mágii“ jednotlivých osobností. Štvrtá z cyklu výstav „Návšteva v ateliéri“ je venovaná tvorbe a svetu Františka Liptáka.

Výber autora a spôsobu výtvarného prejavu logicky nadväzuje na predchádzajúcu výstavu „Hra na hodinu“, ktorá bola venovaná Vladovi Kordošovi. Časť výstavy prezentovala divadelnosť, ktorá bola u tohto výtvarníka zastúpená akciou – happeningom. Tvorba Fera Liptáka už bezprostredne súvisí s tvorbou divadelnej inscenácie (najmä v súvislosti s Teatom Tatom) a filmom (Všetko, čo mám rád, Vták Ohnivák, Dážď padá na naše duše, Záhrada, či Orbic Pictus; Krajinka, Čert vie prečo, za ktoré získal Českého leva). Napriek tomu pokladá za svoj najosobnejší prejav maľbu, v ktorej nie je nútený robiť kompromisy a ktorá mu tak umožňuje najslobodnejšie vyjadrovanie.

Výstava by mala návštevníkom ponúknuť pohľad na všetky tri spomenuté oblasti:

- maľbu (najmä ako súčasť úžitkového umenia tvorba interiérov, maľba nábytku, kalendáre, terče, pohľadnice atď.)
- scénografiu (najmä v súvislosti s projektom Maringotka, Teatro Tatro a exteriérové produkcie)
- výtvarnú tvorbu v rámci filmovej tvorby (najmä film Čert vie prečo, ten jediný je určený detskému divákovi)

východiská

Maľby Fera Liptáka sú charakteristické a zaujímavá autorovou záľubou či poetikou každodennosti – až banalít. Na svojich obrazoch sa pohráva s každodennými činnosťami (žehlenie, česanie, umývanie nôh, a pod.), ale i s „doslovným prekladom“ slovných metafor do obrazu (napr. obraz Ako som vstúpil do seba). Hlavným hrdinom je zväčša charakteristický červený človečiek s veľkou hlavou, v ktorom by sa mohol nájsť každý z nás.

Naopak, Liptákova scénografia, najmä v súvislosti s poetikou Teatra Tatra, využíva princípy sviatku, divadla v divadle. Na rozdiel od maľby vychádza z výnimočnosti a „tajomstva“ komediantov. Nachádzame v nej prvky ako maringotka, cirkusové šapitó, klaunov a – samozrejme – „zázraky“ či triky, ktoré odjakživa priťahujú pozornosť a vábia najmä detského diváka.

Vo filmovej scénickej tvorbe akoby sa tieto princípy spájali. Liptákove obrázky prinášajú ľuďom obklopených každodennosťou a predsa niekde na pomedzí reality a zázraku. Práve na toto rozhranie by mala návštevníkov Bibiany priviesť aj výstava – mala by ich motivovať, aby objavovali záračnosť každodennosti a každodennosť zázrakov. Odtiaľ pramení inšpirácia názvu výstavy – „Obyčajné zázraky“.

scenár

Výtvarno-priestorové riešenie vychádza z priestorov „malej galérie“, do ktorých je už tradične situovaný cyklus výstav „Návšteva v ateliéri“.

Priestor je v tomto prípade rozčlenený tri časti, ktoré prezentujú tri rozličné oblasti tvorby F. Liptáka (spomenuté vyššie) a súčasne sprevádzajú návštevníka od najznámejších častí tvorby k tým menej známym:

- čajovňa
- maríngotka
- krajinka

chodba

- **maľovaný pútač** ako pred podnikmi a čajovňami v bratislavskom Starom Meste; text: „Červená čajovňa“, resp. „U červeného človečička“ (názov imaginárneho podniku je inšpirovaný charakteristickou Liptákovou farbou, resp. postavičkou)
- **životopis F. Liptáka** (na stene);
text: „František Lipták (1962) študoval grafiku a neskôr scénografiu (umenie, ako sa tvorí divadelná scéna). Jeho diela netreba hľadať v galérii – prichádzajú k nám. Stretávame sa s nimi na ulici, v obchodoch, ale aj v kúzelnom svete kníh, divadla či filmu. Tak vojdite a objavujte to, čo on – zázračnosť každodennosti a každodennosť zázrakov... Autorky výstav“

1. miestnosť: červená čajovňa

je vstupnou časťou, poskladanou z „dôverne známych“ prvkov Liptákovkej tvorby – úžitkového umenia (maľovaný nábytok, riad, terče, kalendáre, pohľadnice). Tento priestor však prináša zábavnou a hravou formou aj informácie o autorovi.

objekty, aktivity, texty

- **podlaha** – drevená podlaha je členená drevenými vyvýšenými plošinami
- **texty** sú riešené ako súčasť malieb na nábytku, resp. na stenách
- **posedenie** – na jednej z plošín je umiestnený starý stôl so šuflíkom, Liptákovce stoličky a traja „liptákovskí“ červení človečičkovia (3D) – dvaja muži a jedna dáma – návštevníci čajovne;
aktivita: v šuflíku sa nachádzajú gombíky, mašľa, kravata a ďalšie odevné doplnky, ktoré môžu návštevníci rôzne kombinovať a obmieňať na postavách.
- **Lipták ako značka čaju** – na ďalšej plošine sú umiestnené dve takmer rovnaké zväčšeniny krabice od čaju značky Lipton. Jedna z nich je však drobnými detailnými úpravami zmenená na značku „Lipták“.

aktivita: hľadanie rozdielov medzi originálnou krabičkou „Lipton“ a krabičkou značky „Lipták“.

texty: „Fera Lipták to je značka.“ „Nájdite päť rozdielov.“

- **obria šálka a nápojový lístok** – na ďalšej plošine je umiestnená obrovská čajová šálka (inšpirovaná rovnakou šálkou Fera Liptáka). Nad ňou sa nachádza nápojový lístok vo forme plagátu – ponuka na ňom uverejnená čiastočne kopíruje ponuku výstavy. V šálke sú umiestnené aj zväčšené „čajové“ vrecúška, ktoré vtipným spôsobom ilustrujú ponuku (na visačke majú názov z ponuky, vo vrecúšku sú ilustračné predmety k tomu-ktorému „čaju“).

aktivita: vyťahovanie „čajových“ vrecúšok, porovnávanie obsahu s avizovanou ponukou

texty:

Naša ponuka:

Lipták nábytkový

Lipták cirkusový

Lipták divadelný

Lipták s príchut'ou filmu

Lipták „na roztrhanie“

- **obrazy** – na stenách je umiestnený výber Liptákových maliieb, ktoré sa pohrávajú s významom ako napr. Kurátor (človek, ktorý sa stará o kury), Vážia si peniaze (dva ľudiečkovia s peniazmi na váhach) a pod.
- **polička** – súčasťou čajovne je polička s rôznymi predmetmi, ktoré sú typické pre toto prostredie – šálky, ovocie, kanvice na čaj a pod. Horné poličky slúžia ako „vzor“, dolné poličky sú ponechané na aktivitu návštevníkov.

aktivita: ukladanie vecí do poličiek na základe tvaru, resp. farby

text: „Ako to len má byť?“

- **www.yhľadávač** – mechanický internet, prístroj s klúkou a kotúčom papiera (inšpirovaný mechanickým strojom Fera Liptáka), na ktorom sa nachádzajú informácie o F. Liptákovi.

texty:

„www.yhľadávač“

[text prevzatý z <http://www.gallery.sk/cajovna.htm> – životopis F. Liptáka, doplnený ďalšími informáciami z webových stránok]

- *Narodil som sa roku 1962 v malom renesančnom mestečku Spišská Sobota.*
- *Detstvo som prežil pod Tatrami, lyžovať neviem. (Aktualizované: Lyžovať už vie.)*
- *V roku 1969 som absolvoval prvé sväté prijímanie, o pár rokov neskôr som vstúpil do pionierskej organizácie na základnej škole, kde som robil kronikára. Osvedčil som sa aj ako nástenár.*

- *Študoval som na Východe grafiku. Potom som odišiel na Západ, kde som vyštudoval scénografiu na VŠMU u prof. Ladislava Vychodila.*
- *7 rokov som chodil na náboženstvo a 6 rokov do ľudovej školy umenia.*
- *Venujem sa divadelnej a filmovej scénografii a kostýmu. Občas spravím plagát pre niektorú inscenáciu.*
- *Mám za sebou chvalabohu cca 82 divadelných inscenácií, 8 celovečerných filmov a 5 televíznych inscenácií. Na niektoré som pyšný, za niektoré sa hanbím.*
- *Obrazy som vystavoval v Poľsku, Rakúsku, Francúzsku, Nemecku, Holandsku, Kanade, v Čechách a na Slovensku. Všetky obrazy som namaloval vo voľnom čase, čo na nich aj vidieť.*
- *Rokom 1990 som sa stal spoluzakladateľom divadla Teatro Tatro.*
- *Ak vám nejaký obraz padne do oka, urýchlene vyhľadajte lekára!!!*

*Životopis je platný od roku 1962.
Akákoľvek podobnosť s iným životopisom je náhodná."*

- **čítareň** – plošná polička, na ktorej sa nachádzajú tituly – divadelnej a filmovej tvorby F. Liptáka ako tituly na „chrbtoch“ kníh. Jednotlivé poličky môžu byť označené ako to býva v antikvariátoch či veľkých knihkupectvách „Film, Divadlo“
texty: *Neňa, Všetko čo mám rád, Záhrada, Orbis Pictus, Krajinka, Vášnivý bozk, Vták Ohnivák, Tretí zázrak, Dážď padá na naše duše, Čert vie prečo* (všetko filmové tituly); *Kniha o cintoríne* (ilustrácie), *Zabijacka, Mimo, Generál* (tituly divadelných inscenácií – doplníme po konzultácii s F. Liptákom a Divadelným ústavom)
- **nakladané návrhy** – súčasťou čítarne je aj „demižón“ so zakonzervovanými výtvarnými návrhmi F. Liptáka (návštevníci ich uvidia, ale nezničia, návrh opäť vychádza z tvorby autora)
- **obraz** – s motívom klaunov maskuje vchod do druhej miestnosti. (Prechod tvorí maringotka.)
text: *„Obrazy sú pozvánkami do krajiny maliarovej duše.“ (Dušan Dušek)*

prechodná miestnosť: maringotka

priestor, ktorý sa prechodom cez dvojrozmerný obraz premení na trojrozmerný – priestor divadelný, priestor pre scénografiu (nepôjde však o maringotku v „životnej“ veľkosti). V kontraste s predchádzajúcou dôvernou známosťou a bežnosťou ponúkne pohľad na výnimočnosť divadelného či až cirkusového sveta.

objekty, aktivity, texty

- **texty** – od priestoru maringotky začínajú ako odkazy (rukopis – „liptákovskými“ veľkými písmenami – na neforemných kúskoch papiera prišpendlených či priklinovaných na rôznych miestach).
- **maringotka** – vnútro maringotky je namaľované podľa originálnej maringotky Teatra Tatra (modrá večerná krajina s horami a hviezdami), maringotka má aj okienice, ktoré po otvorení vytvoria hrací priestor na bábkové divadlo (herec je vnútri maringotky, diváci von – v ďalšej miestnosti).
- **fotografie a bábk**y z tvorby F. Liptáka v spolupráci s Teatrom Tatrom sú rozmiestnené v priestore tak, aby vyvolávali dojem „útulnosti“, ale súčasne nerušili maľbu (ich zoznam a zoradenie bude upresnené vo výtvarno-priestorovom riešení – po dohode s autorom a vedením divadla je už urobený predbežný výber), pri funkčnom okne sú k dispozícii plošné bábk

aktivita: hranie divadla s plošnými bábkami

texty: (popisky k *bábkam a fotografiám*), „Zahrajte si divadlo.“

2. miestnosť: krajinka

priestor krajiny je inšpirovaný divadelnými obrazmi Teatra Tatra a výtvarnými návrhmi k filmu Čert vie prečo, jediným filmom pre detského diváka. Priestor predstavuje krajinu s komediantmi a cirkusovým šapitó. Práve šapitó sa stáva priestorom, kde návštevníci stretnú imaginárnu postavu „veľkého kúzelníka“ (ktorého stopy môžu nájsť v priestore) a zažijú „obyčajný zázrak“ (v podobe jednoduchého triku).

objekty, aktivity, texty

- **podlaha** – je pokrytá zeleným kobercom (resp. inou krytinou, ktorá evokuje krajinu)
- **texty** – sú vo forme rukopisných odkazov (tlačené písmo a la Lipták na neforemných kusoch papiera)
- **šnúra s bielizňou** – z maringotky vybieha šnúra s klaunskou či divadelnou bielizňou, odčleňuje pracovný kút plný divadelného a cirkusového náradia
- **pracovný kút „veľkého kúzelníka“** – priestor za maringotkou je plný vŕšakových strojov a prístrojov (z filmu Čert vie prečo), ktoré pôsobia ako cirkusové náradie, ale súčasne aj veľmi záhadne.
aktivita: (návrh) tipovanie funkcie, na čo ktorý stroj slúži
- **zverinec** – na stene za otváracími dverami či okienkami sú postavičky krokodíla a hada
aktivita: (návrh) meranie detí a hada, kto je dlhší

text: „Zverinec“

- **dopravné prostriedky** – plošné objekty na alebo pri stene – maľovaný trabant (F. Lipták ho maľoval za 45 minút; keby sa ho produkcií podarilo získať originál a priviezť ho z Nitry do Bratislavy, mohol by byť unikátnym pútačom pred Bibianou) a kobylika Kvetka (členka Teatra Tatra).
texty: „Kobylika Kvetka, členka Teatra Tatra.“ „Trabant, ktorý maľoval F. Lipták osobne.“
- **paravány – komedianti a výroky** – priestor je rozčlenený pomocou paravánov; sú na nich rôzne Liptákové podoby komediantov. Jeden z nich visí i v priestore na lane (komediant na bicykli). Ostatní sú súčasťou paravánov. Postavičky sa na paravánoch striedajú s výroky Liptákových spolupracovníkov (Ondra Spišáka, Dušana Duška a Martina Šulíka)
- **divadielko „ako sa ryba stala vtákom“** – v priestore medzi paravánmi je umiestnené divadielko (návrh F. Liptáka) a papiere s ceruzkami.
aktivita: návštevníci dotvárajú príbeh
text: „Ako sa ryba stala vtákom. Táto rozprávka sa nikdy nehrala, lebo si to nik nepamätá. Ak si spomeniete, zapíšte to, prosím, sem!“
- **hašterica** – podobne ako divadielko je v priestore umiestnená „hašterica“ – bábka (cena), ktorú navrhoval F. Lipták.
text: „Hašterica“
- **šapitó a šapitó** – zadnú časť priestoru vytvára šapitó – v podobe panorámy z inscenácie Prorok Ilja (2D) – lomenej do oblúka – a v podobe (3D) skutočného zmenšeného výseku z cirkusového šapitó. V „skutočnom“ šapitó, ktoré je opäť maľované, sa odohrá zázrak. Návštevníci sa stretnú s „veľkým kúzelníkom“, ktorý ich voviede do zázračnej skrinky. Pomocou jednoduchého triku so zrkadlom (dieťa vystúpi na schodíky a strčí hlavu do otvoru) sa návštevníci „naučia lietať“ a premenia sa na jednu z Liptákových postavičiek letiacu nad mestom.
aktivita: obyčajný zázrak (dieťa sa stane na chvíľu asistentom kúzelníka v cirkuse)
text: „Ráďte vstúpiť a prežiť spolu s nami obyčajný zázrak!“